

Јована Јовановић*

(Институт за српски језик САНУ, Београд)

ТРЕНЕРКА И ЈОШ ПОНЕШТО

Занимљиви неологизми у сфери женских занимања су бројни и изазивају полемику како међу стручњацима за језик тако и међу говорницима уопште. Донедавно смо мислили да *тренерка* не може бити ништа друго него одевни предмет, уистину – топао и врло удобан, па самим тим и незаобилазан у овим хладним зимским данима, али проучавајући феминистички приступ језику испоставило се да можда ипак нисмо у праву.

Реч *тренерка* је, кажу феминисткиње, развила још једно значење, те се данас односи и на женску особу која се бави тренерским послом. Ипак, чини нам се да је мало оних који ће *женског тренера* назвати *тренерком*: ако оставимо по страни боркиње против дискриминације жена у језику – других практично и нема. Поставља се питање зашто је тако. Творбени поступак којим је ова реч добијена потпуно је коректан – она је изведена додавањем суфикса *-ка* на основу мушког рода, према постојећим паровима у језику, као што су *професор–професорка* или *доктор–докторка*. Дакле, питање творбе новодобијене речи није проблематично.

Исто тако, у српском језику сасвим је уобичајено да већ постојеће речи добијају нова значења, као што се некада дешава и да реч промени своје основно значење. На ове појаве позивају се и феминисткиње покушавајући да оправдају употребу речи *тренерка* за занимање. Тако је, кажу, реч *мењач* најпре означавала само „део аутомобила“, а потом је почела означавати и „радника у мењачници новца“. У овом случају иста реч је поред старог добила и ново значење, те оба данас функционишу у српском језику, при чему контекст одређује у ком је од тих значења реч употребљена у неком конкретном примеру. С друге стране, реч *министарка* је некада означавала само „супругу министра“, али данас означава пре свега женску особу која има звање министра и нико је више не употребљава у ранијем значењу. Слично је са именицама *официрка*, *генералица* и *пуковница*. Промена значења свих ових речи само је пратила промене у друштву – када на некој позицији постоји довољан број жена, природно је да ће се

* jovana.jovanovic@isj.sanu.ac.rs

у језику усталити облик женског рода за то занимање. Жена је, да понови-мо, морала постати видљивија у друштву да би постала видљива у језику.

Важно је споменути још једну типичну језичку заблуду просечног говорника српског језика која се тиче новијих назива за женска занимања. Наиме, обични људи, па чак и понеки лингвисти, каткад тврде да *психијатрица* и *психологица* звуче ружно и рогобатно, те да су у питању кроати-зми који уопште нису у духу српског језика. Поставља се питање како *пси-хијатрица* није у духу српског језика, а *учитељица* јесте, када је творбени поступак у оба случаја исти. Зашто људи мисле да је *психијатрица* хрват-ска реч, а *учитељица* им пак звучи сасвим српски? Одговор на ова питања води нас још једном до неких помало поражавајућих закључака, а један од њих био би да српски језик, изгледа, данас недовољно користи свој твор-бени потенцијал. Извођење нових деривата из већ постојећих домаћих лексема постало је у нашем језику права реткост – толика реткост да пара уши просечном говорнику.

С друге стране, хрватска језичка политика одвајкада је била пури-стичка, те се у хрватском језику нове речи (чешће него у српском) не пре-узимају из енглеског, већ дословно преводе или се пак за потребе имено-вања неког појма прави нова реч од домаћих саставница. Тако су се пре неколико година у хрватском појавиле две нове речи: *свемережје*, у значе-њу *интернет* и *успорник*, у значењу *лежећи полицајац*. Мотивација за на-стајање ових речи, као и њихова етимологија сасвим су прозирне – *успор-ник*, тј. *лежећи полицајац* издиже се изнад асфалта како би наговестио во-зачу који долази да мора успорити, а *свемережје*, тј. *интернет* подразуме-ва глобалну мрежу, тј. светску компјутерску мрежу која повезује мање компјутерске мреже и омогућава међусобну комуникацију њихових кори-сника. Прозирност лексичког значења и усклађеност са фонетским и мор-фолошким правилима језика дају хрватским језичким стручњацима право да ове речи сматрају *добрим* новим речима. Реч *свемережје* истовремено одговара пуристичкој тенденцији хрватске лингвистике, а реч *успорник* пожељна је са становишта језичке економије, будући да замењује читаву синтагму – *лежећи полицајац*, па су самим тим ове речи убрзо постале оп-штеприхваћене у комуникацији. Ако размислимо, схватићемо да би реци-мо лексема *успорник* могла сасвим добро функционисати и у српском јези-ку – саставни делови су јој основа *српског* глагола *успорити* и наставак -*ник* којим је у српском језику изведен велики број речи: нпр. *говорник*, *радник*, *чајник*, *полазник* и друге. Ипак, тешко је очекивати да би се ова реч код нас могла усвојити у употреби, јер је лексичка норма српског јези-ка очигледно веома строга – посебно у ситуацијама када неки појам већ има своје име.

Коначно, вратимо се нашој *тренерци* од које је и потекла ова прича. Реч *тренерка* је, кажу, попут речи *министарка*, добила ново значење, али је готово нико не употребљава у том значењу. То је, чини нам се, довољан доказ да промене у језику не могу бити насилне, нити се могу вршити организовано и плански, макар њихов циљ био и борба против дискриминације жена. Промена не може заживети само зато што су феминисткиње засукале рукаве, већ мора бити прихваћена, искуствено утемељена и у језику мора постојати потреба за њом. Циљ можда оправдава средства у неким другим условима, по неким другачијим критеријумима, каквим језик не подлеже.